

Feminisme is voor iedereen

Feminisme is voor iedereen

bell hooks

MAZIREL
PERS

Oorspronkelijke uitgave: bell hooks, *Feminism Is for Everybody. Passionate Politics*. Routledge, New York and London, 2015. ISBN 9781138821620

© 2015 Routledge

© 2015 Gloria Watkins

All Rights Reserved.

Authorised translation from the English language edition published by Routledge, a member of the Taylor & Francis Group LLC

Vertaling: Anne Marie Koper & Meritha Paul-van Voorden

Ontwerp omslag: ondergrond.agency, Amsterdam

Ontwerp binnenwerk: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 94 6456 008 4

e-ISBN 978 94 6456 009 1

NUR 745

© 2024 bell hooks, p/a Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

© 2024 Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

www.mazirelpers.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veele-
voudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar
gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch,
door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave

Noot van de vertalers	7
Voorwoord bij de Nederlandse uitgave <i>Mandy Woelkens</i>	8
Voorwoord bij de uitgave uit 2015 <i>bell hooks</i>	12
Inleiding: Verdiep je in het feminisme	15
1 Feministische politiek De stand van zaken	20
2 Bewustwording Voortschrijdend inzicht	27
3 <i>Sisterhood</i> heeft nog steeds power	34
4 Het belang van feministisch onderwijs voor kritische bewustwording	40
5 Je lichaam, je leven Reproductieve rechten	47
6 Mooi vanbinnen en vanbuiten	53

7	Feministische klassenstrijd	59
8	Feminisme wereldwijd	67
9	Werkende vrouwen	72
10	Ras en gender	79
11	Maak een einde aan geweld	85
12	Feministische mannelijkheid	92
13	Feministisch opvoeden	98
14	Meer vrijheid in huwelijken en relaties	105
15	Feministische sekspolitiek Een ethiek van wederzijdse vrijheid	113
16	Puur geluk Lesbianisme en feminisme	122
17	Opnieuw liefhebben Het feministische hart	130
18	Feministische spiritualiteit	135
19	Visionair feminisme	141
	Register	151

Noot van de vertalers

De eerste editie van *Feminism Is For Everybody* verscheen in 2000. In 2015 werd het opnieuw uitgegeven met een nieuw voorwoord. Omdat sommige tijdsbepalingen daardoor verwarrend zijn, hebben we bijvoorbeeld '*10 years ago*' veranderd in 'in de jaren zeventig'.

Daarnaast had bell hooks vooral een Amerikaans publiek voor ogen. Om de leesbaarheid te bevorderen hebben we bepalingen als '*in our country*' veranderd in 'in Amerika' of 'in de Verenigde Staten', '*our government*' in 'Amerikaanse overheid' en '*our citizens*' in 'Amerikanen'.

Anne Marie Koper en Meritha Paul-van Voorden
September 2023

Voorwoord bij de Nederlandse uitgave

Mandy Woelkens

Voor je ligt het inspirerende en krachtige werk van bell hooks, waarin ze ons uitnodigt om een universele waarheid te omarmen: feminisme is voor iedereen.

Gloria Jean Watkins werd bekend onder haar pseudoniem bell hooks en als je al met haar werk bekend bent, dan weet je dat zij zich als schrijver, activist en feminist in haar werk vooral richt op kapitalisme, ras en gender.

Waar feminisme voor sommigen nog een vies woord is dat geassocieerd wordt met boze vrouwen, wordt in dit boek voor een breed publiek uitgelegd waarom feminisme iets is wat ons als mensen allemaal aangaat en waarom intersectionaliteit daar onlosmakelijk mee verbonden is. Een statement waar ik mij, zelf ook zwarte feministe, volledig bij aansluit.

In een tijd waarin de roep om gelijkheid en rechtvaardigheid steeds meer weerklinkt, nodigt bell hooks ons uit om na te denken over de betekenis van het feminisme en wat het betekent om een feminist te zijn. De titel van dit boek zegt het al: het is van belang dat we het misverstand uit de wereld helpen dat feminisme enkel vrouwen aangaat.

De kracht van feminisme ligt juist nadrukkelijk in het verbinden van mensen, ongeacht hun gender, achtergrond,

ras of klasse. Het is een beweging die ons uitdaagt om gezamenlijk op te staan tegen structuren van onderdrukking die niet alleen vrouwen beïnvloeden. Ieder mens op deze wereld heeft te maken met het patriarchale systeem waar we in zitten – of zelfs in vastzitten. Ook degenen die misschien het hardst roepen dat ze niets hebben met het feminisme hebben er iets mee. Misschien is dit boek juist voor hen bedoeld.

Om feminisme vandaag de dag goed te begrijpen is het belangrijk om verder te kijken dan gelijkheid tussen genders. Omdat feminisme veel meer vlakken raakt dan alleen gender, moeten we de complexiteit van de menselijke ervaring erkennen en begrijpen dat de strijd tegen onderdrukking op meerdere fronten plaatsvindt.

Intersectioneel feminisme vertegenwoordigt een krachtige evolutie binnen de feministische beweging, maar ook een waar we nog hard aan moeten werken. Het is van essentieel belang dat de complexe gelaagdheid van identiteiten en levenservaringen die vrouwen en genderminderheden vormgeven wordt herkend, erkend en omarmd.

Feminisme is voor iedereen onderscheidt zich door een expliciete erkenning van het feit dat de sociale constructies van gender, ras, seksualiteit, klasse en andere factoren onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Het is wat mij betreft ook het streven naar inclusiviteit en rechtvaardigheid in de breedste zin, rekening houdend met de diverse achtergronden van mensen.

Ook in mijn eigen leven loop ik nog tegen het feit aan dat feminisme voor de een niet hetzelfde is als voor de ander. Ik kan soms bijna jaloers zijn op het 'free the nipple'-feminisme, omdat mijn eigen feminisme daar nog lang niet is. Hiermee doel ik op de verschillen tussen onderwerpen waarvoor

gestreden moet worden. Niet dat ik het geen onzin vind dat een mannentepel zo anders wordt benaderd dan een vrouwentepel. Dat vind ik werkelijk belachelijk. Maar een van de eerste dingen die mensen zien is mijn kleur en het feit dat ik een vrouw ben en dat brengt in sommige gevallen eerst allerlei moeilijkheden met zich mee. Als zwarte queer vrouw zijn er nog vele andere zaken om voor te strijden voordat mijn strijd zich daarop zou kunnen richten.

Juist daarom is voor mij het streven naar intersectioneel feminisme de enige optie. En ik zeg niet toevallig *streven*. Ik ben mij bewust, althans dat probeer ik te zijn, van het feit dat je altijd binnen bepaalde kaders beweegt. Dat jouw realiteit en ervaringen nog niet die van iemand anders zijn. En dat privileges een complexe gelaagdheid hebben.

bell hooks benadrukt dan ook dat we ons bewust moeten zijn van de verschillende manieren waarop onderdrukking zich manifesteert, en bepleit dat we ons moeten inzetten voor een inclusief feminisme dat alle stemmen omvat. Alleen dan kunnen we een wereld creëren waarin gelijkheid niet langer een abstract ideaal is, maar een tastbare realiteit voor iedereen.

Terwijl we door de pagina's van dit boek reizen, worden we door bell hooks uitgedaagd om onze eigen overtuigingen en vooroordelen te onderzoeken. Als lezer word je uitgenodigd om deel te nemen aan een dialoog die de grenzen van traditionele denkpatronen overschrijdt en hopelijk aanzet tot actie. Want zoals bell hooks zo treffend aangeeft: het is niet genoeg om te weten dat feminisme voor iedereen is; we moeten er actief aan bijdragen en het verankeren in ons dagelijks leven.

bell hooks probeert je te inspireren in plaats van belerend te zijn. Moge dit boek daarom dienen als een katalysator

voor reflectie, dialoog, discussie en verandering. Laten we gezamenlijk streven naar een wereld waarin het juk van het patriarchaat is afgeworpen, waarin gelijkheid en rechtvaardigheid de norm zijn en waarin feminisme niet alleen voor iedereen is, maar door iedereen wordt gedragen en omarmd.

Voorwoord bij de uitgave uit 2015

bell hooks

Ik houd me al meer dan veertig jaar bezig met de feministische theorie en praktijk en kan met trots zeggen dat ik me elk jaar intensiever ben gaan inzetten voor de feministische beweging en voor het bestrijden en veranderen van het patriarchaat. Meer dan ooit probeer ik het plezier van vrijheid te delen dat de feministische strijd brengt in het leven van zowel mannen als vrouwen die werken aan verandering en die blijven hopen dat er een eind zal komen aan seksisme, seksistische uitbuiting en onderdrukking.

Vanaf het moment dat ik mij in het feminisme begon te verdiepen, wilde ik het liefst een feministische mas-sabeweging op gang brengen. Als twintigjarige dacht ik dat de feministische beweging voor sociale rechtvaardigheid onze levens zou kunnen veranderen en probeerde ik te verzinnen hoe ik de betekenis van het feministisch denken en handelen op een breder publiek kon overbrengen. Veel van mijn werk bereikte mensen die nog nooit van het feminisme hadden gehoord, vooral mensen van kleur. Het merendeel had ik echter geschreven toen ik student of hoogleraar was en bereikte dus niet altijd het grote publiek. De belangrijkste manier waarop lezers een boek ontdekken, is omdat ze het in de winkel zien liggen of er een recensie over lezen. Boeken die anders

en progressief zijn, krijgen meestal weinig aandacht in de mainstreammedia.

Ik heb het geluk dat mijn boeken, ondanks het feit dat ze zelden werden gerecenseerd, toch een lezerspubliek vonden. Vooral de boeken die weinig media-aandacht kregen maar wel in curricula werden opgenomen. En natuurlijk, als je boeken schrijft waarvan lezers zeggen: 'Dit boek heeft mijn leven gered', dan verkoopt het door mond-tot-mondreclame. Als ik terugkijk op de veertig jaar waarin ik over feministische theorie geschreven heb, sta ik ervan versted dat mijn werk nog steeds lezers trekt en nog steeds bijdraagt aan kritische bewustwording.

Omdat verschillende vrouwelijke en mannelijke auteurs geweldige feministische theorie en cultuurkritiek zijn gaan schrijven, was en is de academische wereld in de loop der jaren de voornaamste plek geworden voor het verspreiden van het feministisch gedachtegoed. Deze trend heeft een positieve impact gehad op studenten, omdat ze daardoor meer in aanraking kwamen met de kracht en het belang van het feministisch denken. Maar het vergrootte niet de betrokkenheid van een groot publiek bij de feministische beweging.

Tijdens mijn studie werd ik echt feministisch, omdat ik tot nieuwe inzichten kwam door de colleges over vrouwenstudies en de boeken die we lasen. Aangezien ik uit een gezin met zes meisjes en één jongen kom, wilde ik dat mijn moeder, mijn broer en zussen en iedereen die ik kende net zo enthousiast werden over het feministisch gedachtegoed als ik.

Tijdens het schrijven ben ik altijd uitgegaan van concrete ervaringen, van wat zich in mijn leven en dat van de vrouwen en mannen om mij heen afspeelde. Jarenlang hoorde ik

mensen binnen en buiten de academische wereld zeggen dat ze de theorie en praktijk van het feminisme niet begrepen. Studenten die vrouwenstudies deden en een kritisch bewustwordingsproces hadden doorgemaakt, vertelden vaak dat het in de praktijk moeilijk was om hun nieuwe manier van denken aan familie en vrienden uit te leggen.

Door al het geklaag over 'te academische' of 'omslachtige' feministische theorie besepte ik dat de beweging op de een of andere manier had gefaald als we de feministische politiek niet aan iedereen konden overdragen. Ik zei regelmatig dat we van deur tot deur hadden moeten gaan om het feministisch gedachtegoed te verspreiden (dat is alleen nooit gebeurd). Toen bedacht ik dat ik een toegankelijk boek moest schrijven waarin het feminisme wordt uitgelegd en mensen warm worden gemaakt voor feministische ideeën.

Ik heb nooit gedacht dat de feministische beweging een beweging voor alleen vrouwen was en moest zijn. Diep vanbinnen wist ik dat de feministische beweging nooit zou slagen als we niet iedereen – vrouwen en mannen, jongens en meisjes – zouden aansporen om feministischer te worden. Ik vertelde mijn studenten dat ik van plan was een boek te schrijven waarin het feminisme werd uitgelegd, een boek dat je mee naar huis kon nemen om je familieleden, je ouders, je grootouders en je geloofsgenoten te laten lezen.

De titel *Feminisme is voor iedereen* is een soort slogan die aangeeft waar het boek over gaat. Kort, duidelijk en makkelijk leesbaar; voor mij is het een droom die is uitgekomen. Het is een uitnodiging aan iedereen om zich in het feminisme te verdiepen.

Inleiding: Verdiep je in het feminisme

Aan iedereen die vraagt wie ik ben en wat ik doe, vertel ik trots dat ik schrijfster, feministisch theoretica en cultuurcritica ben. Ik vertel dat ik over films en popcultuur schrijf, en dat ik analyseer wat er in de media wordt verkondigd. De meeste mensen vinden dat interessant en willen er meer over weten. Iedereen gaat naar de film, kijkt televisie en leest tijdschriften, en iedereen vindt iets van de boodschappen die ze ontvangen en de beelden die ze te zien krijgen. Iedereen die ik tegenkom snapt meteen wat mijn werk als cultuurcritica inhoudt of waarom ik van schrijven houd (veel mensen willen schrijven en doen dat zelf ook). Maar als ik over feministische theorie begin, houden de vragen ineens op. Ik krijg dan al gauw te horen dat het feminisme niet deugt, net zomin als feministen: ze haten mannen, ze gaan in tegen de natuur – en tegen God; het zijn allemaal lesbo's, ze pikken alle banen in en maken witte mannen die buiten de boot vallen het leven zuur.

Als ik diezelfde mensen vraag welke feministische boeken of tijdschriften ze lezen, welke feministische lezingen ze hebben bijgewoond of welke feministische activisten ze kennen, krijg ik te horen dat ze alles wat ze over het feminisme weten uit de derde hand hebben, dat ze te weinig met de feministische beweging in aanraking zijn gekomen om te weten wat die echt inhoudt. Ze denken vooral dat

het feminisme draait om een stel boze vrouwen die op mannen willen lijken. Ze denken niet eens over feminisme in termen van rechten – zoals het verwerven van gelijke rechten voor vrouwen. Als ik over mijn eigen ervaringen met het feminisme vertel merk ik dat mensen gewillig luisteren, maar zodra ze de kans krijgen haasten ze zich om te zeggen dat ik anders ben. Niet zoals de ‘echte’ feministen die mannen haten en die boos zijn. Ik antwoord dan dat ik zo radicaalfeministisch ben als maar zijn kan en dat ze, als ze zich er meer in verdiepen, zullen zien dat het feminisme iets anders is dan ze denken.

Elke keer bij zo’n ontmoeting zou ik een boek bij de hand willen hebben, zodat ik kan zeggen: ‘Lees dit boek. Hierin staat wat het feminisme is en wat de beweging inhoudt.’ Ik wil een kort maar krachtig handboek dat makkelijk te begrijpen is; geen dik boek dat barst van ingewikkeld jargon en academische taal, maar een eenvoudige, heldere verhandeling – leesbaar, zonder te simplificeren. Ik heb al behoefte aan zo’n boek sinds het feministische denken en de feministische politiek en praktijk mijn leven hebben veranderd. Ik zou het aan mensen willen geven van wie ik houd, zodat ze beter begrijpen wat die feministische politiek beoogt, een politiek waarin ik zo sterk geloof en die de basis is van mijn politieke leven.

Ik zou willen dat ze op de vraag wat feminisme is een antwoord kregen dat niet voortkwam uit angst of was ontsproten aan de fantasie. Ik zou willen dat ze deze eenvoudige definitie telkens opnieuw konden lezen totdat ze hem uit hun hoofd kenden: ‘Het feminisme is een beweging die een einde wil maken aan seksisme, seksistische uitbuiting en onderdrukking.’ Ik ben dol op deze definitie, die ik in 1984 voor het eerst presenteerde in mijn boek *Feminist Theory*:

From Margin to Center. Ik houd er zo van omdat hij duidelijk maakt dat de beweging niet antiman is. De definitie maakt duidelijk dat seksisme het probleem is. En door die heldere formulering worden we eraan herinnerd dat we allemaal – mannen en vrouwen – vanaf onze geboorte hebben aangeleerd om seksistisch denken en handelen gewoon te vinden. Met als gevolg dat vrouwen net zo seksistisch kunnen zijn als mannen. Daarmee wordt mannelijke dominantie nog niet vergoelijkt of gerechtvaardigd, maar het zou wel een naïeve vergissing zijn als feministische denkers het feminisme simpelweg beschouwen als een beweging van vrouwen die tegen mannen zijn. Om het patriarchaat (een andere benaming voor geïnstitutionaliseerd seksisme) te bestrijden moeten we ervan doordrongen zijn dat wij allemaal het seksisme in stand houden zolang we niet onze gedachten en gevoelens veranderen, zolang we niet overschakelen van seksistisch naar feministisch denken en handelen.

Mannen profiteren als groep het meest van het patriarchaat, van de aanname dat mannen superieur zijn aan vrouwen en de baas over hen zouden moeten zijn. Maar dat voordeel heeft een keerzijde. In ruil voor alle voordelen die het patriarchaat hun toebedeelt, moeten ze vrouwen domineren, exploiteren en onderdrukken en geweld gebruiken om het patriarchaat in stand te houden. De meeste mannen vinden het niet makkelijk om patriarchaal te zijn. Ze vinden haat tegen en angst voor vrouwen verontrustend, zelfs mannen die dat geweld in stand helpen houden. Maar ze durven de voordelen niet op te geven. Ze weten niet zeker hoe de wereld die ze zo goed kennen eruitziet als het patriarchaat verdwijnt. Dus vinden ze het makkelijker om mannelijke dominantie te gedogen, zelfs als ze in hun hoofd en hart weten dat het fout is. Keer op keer vertellen mannen me dat

ze niet begrijpen wat feministen willen. Ik geloof ze. Maar ik denk dat ze kunnen veranderen en groeien. Ik denk dat ze niet meer bang zouden zijn voor het feminisme als ze er meer over zouden weten, omdat ze dan zouden beseffen dat de feministische beweging hoop biedt op hun eigen bevrijding van het patriarchaat.

Voor die mannen, jong en oud, en voor ons allemaal heb ik dit beknopte handboek geschreven, een boek waar ik meer dan twintig jaar naar heb verlangd. Ik moest het wel doen, want ik bleef maar wachten totdat het kwam en dat gebeurde niet. Het was de enige manier om grote groepen mensen te bereiken die dagelijks worden gebombardeerd met antifeministisch verzet, die worden aangespoord om een hekel te hebben aan en zich te verzetten tegen een beweging waarvan ze bijna niets afweten. Er zouden zoveel inleidingen, toegankelijke pamfletten en boeken over het feminisme moeten zijn dat dit boek niet meer dan een van de vele enthousiaste stemmen is die er een lans voor breken. Er zouden advertenties te zien moeten zijn op aanplakborden, bussen, metro's en treinen, in tijdschriften en op tv, die de boodschap onder de aandacht brengen en iedereen over het feminisme informeren. We zijn er nog niet. Dit is wat we moeten doen om het feminisme te verbreiden, om ervoor te zorgen dat de beweging een plek krijgt in ieders hoofd en hart. Feministische veranderingen hebben ons leven al ten gunste beïnvloed. Maar de positieve dingen verdwijnen uit het zicht als we alleen maar negatieve dingen over het feminisme te horen krijgen.

Toen ik me tegen de mannelijke overheersing begon te verzetten, tegen het patriarchale denken begon te rebelleren (en me begon af te zetten tegen de meest patriarchale stem in mijn leven: die van mijn moeder), was ik een suïcidaal,

depressief en onzeker tienermeisje dat niet wist wat ze met haar leven aan moest. Het feminisme gaf me de benodigde basis van gelijkwaardigheid en rechtvaardigheid waarop ik kon voortbouwen. Mijn moeder is uiteindelijk feministe geworden. Ze ziet dat mijn leven en dat van haar andere dochters erop vooruitgegaan is door het feminisme. Ze ziet de belofte en hoop die de feministische beweging in zich draagt. En die belofte en hoop wil ik in dit boek delen met jou, met iedereen.

Denk je eens een wereld in zonder overheersing, waarin mannen en vrouwen niet altijd gelijk of zelfs maar gelijkwaardig zijn, maar waarin wederkerigheid de basis vormt voor onze interactie. Een wereld waarin we allemaal onszelf kunnen zijn, een wereld van vrede en mogelijkheden. Zo'n wereld zal niet tot stand komen door een feministische revolutie alleen. We moeten ook een einde maken aan racisme, klassendiscriminatie en imperialisme. Maar in ieder geval zullen we – vrouwen en mannen – ons daardoor volledig kunnen ontplooien, waardoor we in staat zullen zijn een liefdevolle gemeenschap op te bouwen, samen te leven, onze dromen over vrijheid en rechtvaardigheid te verwezenlijken en de ware woorden 'als gelijken geschapen' in de praktijk te brengen. Verdiep je erin. Ontdek hoe het feminisme jouw leven en dat van ons allemaal kan beïnvloeden en veranderen. Verdiep je erin en leer uit de eerste hand wat het feminisme inhoudt. Verdiep je erin en je zult zien: feminisme is voor iedereen.